

Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri -Diyarbakır Örneği*-

Mücahit Arpacı

Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi
mucahitarpaci@hotmail.com

Öz

Bu çalışmanın amacı, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (İDKAB) 4-8. sınıflar programında yer alan değerlerin, öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine ilişkin öğretmenler ile velilerin görüşlerini tespit etmek, bu görüşler arasındaki farklılıkları ortaya koymaktır. Araştırmada, öğretmen ve veli görüşlerine dayalı betimsel bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunu Diyarbakır ilinde görev yapan 164 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni ve 512 öğrenci velisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak öğretmen ve veli anketleri kullanılmıştır. Anketler, İlköğretim 4-8. sınıflar programında yer alan değerlerin öğretmen ve veliler tarafından algılanan önemine ilişkin öğretmen ve velilerin görüşlerini ölçmeye yönelik yapılandırılmış anketlerdir. Araştırmada öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla "dürüstlük", "adalet" ve "doğruluk" değeri olduğu, velilerin en önemli gördükleri üç değer "dürüstlük", "adalet" ve "saygı" değeri olduğu görülmüştür. Araştırmada öğretmen ve velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Anahtar Kelimeler: Değerler, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı, Değer Kazanımı, Din Eğitimi

The Opinions of Teachers and Parents on Values and Values Education in Primary Religion and Ethics Course -Diyarbakır Sample-

The aim of this study is to investigate the opinions of teachers and parents on values education in religion and morals courses studied in 4th to 8th grade syllabi. Values affect human behavior directly or indirectly. The school is to show respect to the values of the society while having also interaction therewith. Thus, the present study, being a case study based on the perceptions of the teachers and parents, is conducted. The sample of the study consists of 164 religion and morals teachers and 512 parents in Diyarbakır. Teacher and parent questionnaires are utilized in data collection. The questionnaires aimed to measure the perceived importance of values in 4th to 8th grade syllabi of religion and morals course by teachers and parents. The results of the survey revealed that teachers perceive "honesty", "justice" and "correctness" as high ranking values whereas the parents perceive "honesty", "justice" and "respect" as foremost ones. In conclusion, the perceptions of teachers and parents are in congruence.

Key Words: Values, Primary Religion and Morals Syllabus, Values Acquisition, Religious Education

Atıf

Mücahit Arpacı, Öğretmen ve Velilerin İDKAB Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri, Marife, Yaz 2014, ss. 107-121

* Bu çalışma, Uluslararası İnsani Değerlerin Yeniden İnşası Sempozyumu'nda (19-21 Haziran 2014 Erzurum) sunulan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir. Dicle Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü (DÜBAP) tarafından desteklenen 13-İF-60 nolu proje kapsamında hazırlanmıştır.

Giriş

Literatür incelendiğinde değerler kavramının ekonomiden psikolojiye, sosyolojiden fen bilimlerine, ilahiyattan siyasal bilimlere ve felsefeden eğitim bilimlerine pek çok alanda kullanıldığı görülmüştür. Bu kadar farklı alanda kullanılan değer kavramı incelendiğinde bu kavrama ilişkin çeşitli tanımlar yapılmıştır. Değer kavramının anlamı sosyal bilimlerde net değildir ve tanımı için ortak bir görüş yoktur. Yaygın olarak kullanılmasına karşın, değer tanımı üzerinde ortak bir görüş birliği yoktur. Her düşünce okulu, kelimeyi kendi tanımıyla değerlendirmektedir. Bu sebeple, belli bir tanım başka bir düşüncede çoğunlukla geçerli değildir. Ortaya çıkan tek uzlaşma değerlerin insan için önemli bir şeyi temsil ettiğidir¹. Genellikle değerlerin, ihtiyaçlar, kişilik tipleri, güdüleyiciler, amaçlar, araçlar, tutumlar ve ilgiler olarak düşünüldüğü görülür. Değer konusu, toplumsal veya bireysel açıdan ele alınabildiği gibi kültürler açısından da ele alınabilir. Bu nedenle, değerlerin tüm bilim dallarında kabul edilen bir tanımına ulaşmak yerine bir takım değer tanımlarını vermek daha işlevsel olabilir².

Znaniacki tarafından sosyal bilimlere kazandırılan değer kavramı, Latince kıymetli olmak veya güçlü olmak anlamlarına gelen (valere) kökünden türetilmiştir³. Türk Dil Kurumu tarafından değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin karşılığı ve kıymet olarak tanımlanır. Değer, bir şeyin kıymetini belirleyen ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, şu veya bu kıymette olanın değerinde bulunan olarak kullanılmaktadır⁴.

Rokeach⁵, değer kavramının yaygın olarak kabul gören iki farklı kullanımı olduğunu belirtmiştir. Bunlardan birincisi insanların önemli olarak düşündüğü yani kişide olan değerler, ikincisi ise bir nesnenin karşılığı yani kıymetidir. Değer, bir şeyin kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki özel yeridir. Buna göre bir şeyin değerliliği, kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yerinden dolayı insanla olan özel ilgisi, insan için taşıdığı özel anlamdır. Değerler ise eserlerle veya kişilerin yaptıklarıyla, yaşamlarıyla ilgilidir. Kişinin kendini, dünyayı ve olayları yorumlama biçimi, varlık yapısı ve imkânlarıdır⁶. Değerler, genel olarak bireyin diğer bireylerle ilişkilerinde belirli durumları tercih etme eğilimidir⁷.

Değerler; genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için ölçüt olarak kullanılan olgulardır. Belirli bir durumu diğerine tercih etme eğilimi olarak tanımlanan değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır⁸. Değerler, insana özgü, insanı insan yapan ve onu diğer canlılardan ayıran

¹ Raths, *Values and Teaching: Working with Values in the Classroom*.

² Bacanlı, *Psikolojik Kavram Analizleri*, s. 205.

³ Bilgin, *Sosyal Psikolojide Yöntem Ve Pratik Çalışmalar*, s. 83.

⁴ Sami, *Kâmüs-ı Türkî (Temel Türkçe Sözlük)*, s. 244.

⁵ Rokeach, *The Nature of Human Values*, s. 4.

⁶ Kuçaridi, *Felsefi Açıdan Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*, s. 40-42.

⁷ Hofstede, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*, s. 18.

⁸ Güngör, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, s. 25.

bir nitelik taşıır. Ayrıca değerler, insanın amaçlarına uygun tarzda kendini gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olur⁹. Değer kavramı, bazen yaşam biçimleri arasında tercihleri, insanın dünyadaki yeri ile ilgili temel sayıltıları, herhangi bir ihtiyacın, tutumun ya da arzunun hedefi bazen de kültürel ve sosyal değer gibi oldukça farklı ve çeşitli şekillerde algılanmaktadır. Değerler, bireyin işinin ve günlük yaşamının temel bir parçası olan ve onun yaşamına anlam kazandıran ideallerdir. Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir.¹⁰ Bu yönüyle değerler toplumda bireylerin tercihlerine, kararlarına ve davranışlarına yol gösteren inançlar ve kanaatlerdir.

Değerler, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme eğilimi olarak da tanımlanmaktadır. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve onları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca, istenen, arzu edilen, ilgi duyulan, ihtiyaç duyulan şeydir. Değer kavramı, olması gerekeni ifade eder. Bilimin ve bilginin doğrudan konusu olan olmuş olandan farklıdır. Dolayısıyla değer kavramı, teoriden çok pratik bir karakter taşıır. Yani o, eyleme ve ideale yöneliktir¹¹. Değerler, insanların değer verdiği ve ulaşmak için peşinden koştuğu, elde etmeyi şiddetle arzu ettiği şeylerdir. Bunlar; mal, mülk, servet, sıhhat gibi değerler olduğu gibi mutluluk, huzur, vatan sevgisi ve özgürlük gibi tamamen manevi değerler de olabilir¹². Yapıcı ve Zengin'e¹³ göre ise değerler, paylaşılmış ve genelleşmiş tutumlardır. En genel tanımıyla değerler neyin iyi neyin kötü olduğu konusundaki yargılarımızdır. Beğenilerimize göre tercih ettiğimiz şeyler olmaktan çok bireyin çevresi ile etkileşimini sağlayan az çok kesin ve sistematik fikirlerdir¹⁴.

Değerlerle ilgili olarak yapılan tanımlar incelendiğinde değerlerin bireysel boyutunda güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç gibi kavramlar ağırlık kazanırken; toplumsal boyutta ise, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı kabul edilenler dikkati çekmektedir¹⁵. MEB tarafından değerlerin özellikleri şu şekilde vurgulanmaktadır.

1. Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
2. Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
3. Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
4. Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

⁹ Kuaridi, *Felsefi Açıdan Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*, s. 8.

¹⁰ Özensel, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", s. 217-239.

¹¹ Erdem, "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler", s. 55-72, Bolay, *"Değerlerimiz ve Günlük Hayat"*, s. 60.

¹² Bolay, "Aşkın Değerler Buhramı", s. 55-69.

¹³Yapıcı-Zengin, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralaması Üzerine Psikolojik Bir Araştırma", s. 173-206.

¹⁴ Veugelers, "Values in teaching", s. 377-389.

¹⁵ Akbaş, "Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi", s. 673-696.

5. Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Değer, kültürden bağımsız olarak düşünülemez. Kültür ise paylaşılan değerler, simgeler, ideolojiler, inançlar ve yaşantıların bütünüdür¹⁶. Eğitim, belli bir toplumun idealine yönelik değerler sistemini bireylere iletmede önemli rol oynamaktadır. Toplumlar değerlerinin önemli bir kısmını eğitim sistemiyle aktarmaktadır. Eğitim hedefleri de yeni değerler doğrultusunda yeniden şekillenmektedir. Bu nedenle, değerlerin de ortaya konması gerekmektedir (Özden, 2008). Her toplumda eğitimin temel işlevlerinden birisi, toplumun kültürel mirasının birikimi ve sürekliliğini sağlamaktır. Bu miras yoluyla her kuşak kültür birikimi sürecini önceki kuşağın bıraktığı yerden devralarak sürdürebilmektedir. Bu devralma, o toplumun değerlerinin ve toplumsal normlarının (yapılması istenen ve istenmeyen) öğretilmesi yoluyla gerçekleşir. Bu görev, bir yandan doğru alışkanlık ve tutumların geliştirilmesini, diğer yandan zararlı olabilecek anti sosyal etkenlere karşı koymayı içine almaktadır¹⁷.

İnsanlar değer ve inançlarını çevrelerindeki diğer insanlardan öğrenir ve bu değerleri davranışlarına yansıtırlar. Anne babalar çocuklarının ahlaki eğitiminden birinci derecede sorumluyken, ailenin ardından okul da toplumsal değerleri öğreten önemli bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Okulda değerler eğitimi vatanadaş yetiştirme süreci içinde gerçekleşmektedir. Bu süreçte öğretmenler bilinçli ya da değil değerleri öğrencilerine aktarırlar¹⁸. Bireyin din eğitimi formal eğitim yoluyla olabileceği gibi, informal eğitim yoluyla günlük yaşam içerisinde kendiliğinden meydana gelebilmektedir. Okul programında yer alan derslerin ortak hedefi, öğrenciyi yetiştirmek, topluma hazırlamak, toplumun değer yargılarını öğretmek, kısaca öğrenciyi “insan” olma yolunda eğitmektir. Eğitim, genel bir bakışla insanın yetiştirilmesi olayından başka bir şey değildir¹⁹. Okulların önemli görevi, kültür aktarımında okul programında açık olarak belirtilen veya belirtilmeyen değerleri öğretmek, öğrencileri belirlenen kurallar doğrultusunda disipline etmek, ahlaki gelişimine katkıda bulunmak, karakterini ve benlik algısını olumlu yönde etkilemektir²⁰. Bu bağlamda okullardaki din eğitiminin en temel işlevlerinden birisi yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek, onların toplumda yaygın olan zihniyetler üzerinde düşünmelerini sağlamak ve gençleri bilinçlendirmektir²¹.

Değerleri içeren kültür aktarımında öncelikle aile, sonra da planlı bir şekilde eğitim kurumları, uzak ve yakın çevre gelmektedir. Alt yapısının ailede hazırlandığı değer eğitimi okulda pekiştirilir ve geliştirilir. Okullardaki eğitimle, aile desteği olmadan değer kazanımı sağlanamaz. Okul desteği çok önemlidir ancak, her ümidi,

¹⁶ Şişman, *Örgüt Kültürü*.

¹⁷ Tezcan, *Eğitim Sosyolojisi*.

¹⁸ Coombs-Richardson, Tolson, “A Comparison of Values Rankings for Selected American and Australian Teachers”, s. 263-277.

¹⁹ Selçuk, “Din Eğitimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?”, s. 73-87.

²⁰ Akbaş, *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*.

²¹ Selçuk, “Din Eğitimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?”, s. 73-87.

örgün eğitim kurumlarına, okullara bağlamak doğru bir düşünce değildir²². Okullar, ailede kazanılan değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni bazı değerlerin kazanılacağı ortamlardır. Ailede olduğu gibi okulda da değerler eğitiminin yaşantıların bir parçası hâline getirilerek verilmesi en uygun olan yoldur²³. Bu bağlamda değerler eğitimi açısından değerlendirme yapıldığında değerler, eğitim kurumlarında çok yakın zamana kadar genellikle örtük programla verilmeye çalışılmıştır. Yakın zamana kadar değerler eğitim yoluyla geliştirilmesi gereken bir alan olarak düşünülmemiştir. Bu yüzden mevcut öğretim programına kadar hem genel eğitim içinde hem de sosyal bilgiler eğitimi içinde gerekli yer ve öneme sahip olamamıştır. Genel amaçları arasında olmasına rağmen değerler öğretim programına konulmamıştır²⁴.

Günümüzde küreselleşme; siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda pek çok gelişmeye imkan sağlarken bir taraftan da toplumsal yaşamı tehdit eden sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bireyi, aileyi, yaşadığımız toplumu ve dünyayı tehdit eden risk ve sorunların çözümünde, toplumsal yaşantımızın temel yapısını oluşturan milli, manevi, sosyal, ahlaki ve kültürel değerlerimiz en önemli referans kaynağımızdır. Değerler eğitimi toplumun tümünü ilgilendirdiğinden çok boyutlu ele alınması gerekmektedir²⁵

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına bakıldığında, Türk milletinin milli, ahlaki, manevi ve kültürel değerlerinin öğrencilere kazandırılmasının Türk eğitim sisteminin en temel amaç ve görevlerinden birisi olduğu görülmektedir. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Dersi öğretim programının değerler eğitimi bağlamında taşıdığı özellikleri ve geliştirilmesinde temel alınan ilkeler şöyle belirtilmektedir: Millî kimlikle birlikte evrensel değerlerin benimsenmesine önem verilmiştir. Öğrencilerin kendi dinî ve ahlaki örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmeleri hedeflenmiştir. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmeleri önemsenmiştir. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi aynı zamanda bir değerler eğitimi dersidir. 2005 yılından itibaren uygulanmakta olan programda dikkati çeken hususlardan biri de değerler eğitimi konusunun programlar içinde vurgulanmasıdır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı incelendiğinde öğrencilere toplam 61 değer kazandırılması hedeflenmektedir²⁶. Bu değerler; “*Alçak gönüllülük, Çalışkanlık, Dürüstlük, Emaneti korumak, Güvenirlik, Hakseverlik, Merhamet, Sözünde durmak, Vefa, Cömertlik, Doğruluk, Hoşgörü, İyi niyet, Kadirşinaslık, Kanaat, Sorumluluk, Kişilikle ilgili değerler, Aile kurumuna ve birliğine önem verme, Bağışlama, Dayanışma, Dostluk, Fedakârlık, Misafirperverlik, Mürüvvet, Nezaket, Paylaşımçı*

²² Aydın, *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar*, s. 27-29.

²³ Hökeleli, “Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri”, s. 371-396.

²⁴ Doğanay, “Değerler Eğitimi”, s. 225-226.

²⁵ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*.

²⁶ MEB, *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*.

olmak, Samimiyet, Saygı, Sevgi, Yardım severlik, Bilimsellik, Görgülü olmak, Ölçülülük, Sadelik, Sağlıklı olmaya önem verme, Tutumluluk, Adalet, Demokrasi bilinci, Bağışsızlık, Barış, Cesaret, Sabır, Türk bayrağına ve İstiklal Marşı'na saygı, Gazilik, Millet sevgisi, Şehitlik, Tarihsel mirasa duyarlılık, Türk büyüklerine saygı, Vatanseverlik, Hayâ, İbadet yerlerine saygı, İffet, Namuslu olmak, Şükür, Doğa sevgisi, Doğal çevreye duyarlılık, Duyarlılık, Temizlik Estetik” olarak belirlenmiştir.

Değerlerin kazandırılmasında özellikle okul ve aile çok önemli sorumluluklar taşımaktadır. Aile ve okulda öğretmenlerin değerlerin kazandırılmasında önemli payları olduğu aşikardır. Öğrencilerde değer karmaşası oluşmaması için okulda kazandırılan değerler ile ailede kazandırılan değerler birbirleriyle uyumlu olmalıdır. Söz konusu uyum sağlandığında değer eğitimi çalışmalarının da başarı oranı artacaktır.

Bu çalışmada değerlerin çocuklara kazandırılması sürecinde öğretmen ve velilerin görüşlerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçları gerçekleştirmek için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır;

1. Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında velilerin ve öğretmenlerin birbirlerinden beklentileri nelerdir?
2. Velilere ve öğretmenlere göre öğrencilere öncelikli olarak hangi değerler kazandırılmalıdır?
3. Çocuklara okulda ve evde kazandırılmaya çalışılan değerler nelerdir?
4. Kazandırılmaya çalışılan değerler için başvuru yolları hangileridir?
5. Çocuklara kazandırılmakta zorluk çekilen değerler hangileridir?
6. Kazandırılmaya çalışılan değerlerin öğrenciler üzerindeki etkisini artırmak için öğretmen ve velilerin önerileri nelerdir?

Yöntem

Bu araştırma öğretmen ve veli görüşlerine dayalı betimsel bir alan araştırmasıdır. Araştırmancının çalışma evrenini Diyarbakır il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapan, 4-8. sınıflarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenleri ile bu sınıflarda okuyan öğrencilerin velileri oluşturmaktadır. Çalışma evreninde yer alan öğretmenlerin tamamına ulaşılmaya çalışılmış, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır ilinde görev yapan 164 öğretmene anket uygulanmıştır. Veliler için ise, Diyarbakır Milli Eğitim Müdürlüğü'nün A, B ve C sınıfı okul tasnifi ve uzman görüşlerine dayanarak, sosyo-ekonomik düzeyi iyi, orta ve zayıf olmak üzere 3 kategoriye ayrılmıştır. Bu okullar arasında her sosyo-ekonomik grubu dengeli şekilde temsil edecek biçimde seçilen (10) ilköğretim okulundaki 512 öğrenci velisine basit tesadüfi örneklem ile ulaşılmıştır. Araştırmaya katılanlara ait bilgiler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 Katılımcılar

Veli				Öğretmen			
		N	%			N	%
Cinsiyet	Erkek	291	56,8	Cinsiyet	Erkek	96	58,2
	Kadın	221	43,2		Kadın	69	41,8
Yaş grupları	30 Yaş ve Altı	43	8,4	Yaş grupları	30 Yaş ve altı	65	39,4
	31-40 Yaş Arası	279	54,5		31-40 Yaş arası	89	53,9
	41-50 Yaş Arası	161	31,4		41 Yaş ve üzeri	11	6,7
	51 Yaş ve Üstü	29	5,7		1-10 Yıl Arası	110	66,7
Öğrenim Durumu	İlköğretim	168	32,8	Kıdem	11-20 Yıl Arası	31	18,8
	Ortaöğretim	131	25,6		21-30 Yıl Arası	22	13,3
	Ön lisans	85	16,6		31 Yıl ve Üzeri	2	1,2
	Lisans ve üstü	114	22,3		Toplam	165	100
	Okula gitmemiş	14	2,7				
	Toplam	512	100				

Araştırmaya katılan velilerin %56.8'ini erkek, %43.2'sini kadın veliler oluşturmaktadır. Velilerin %54.5'i 31-40 yaş aralığında yer almakta ve %32.8'ini ilköğretim mezunları oluşturmaktadır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin %58.2'sini erkek, %53.9'unu 21-40 yaş gurubunda yer alanlar ve %66.7'sini 1-10 yıl arası kıdeme sahip öğretmenler oluşturmaktadır.

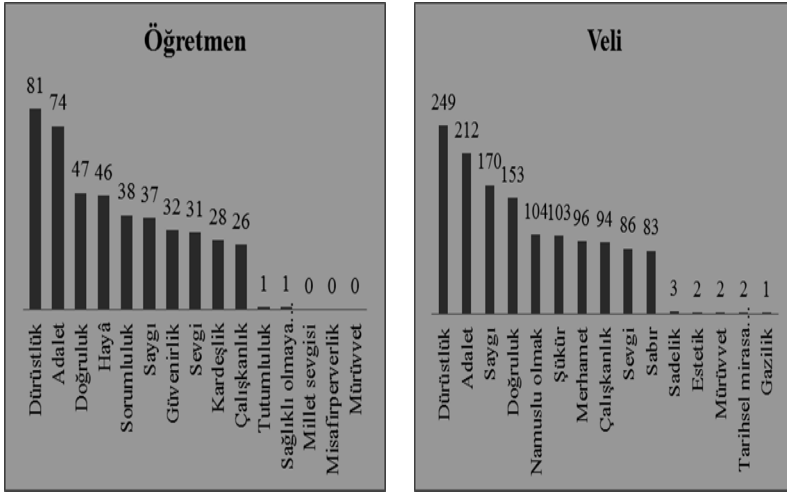
Veri toplama aracı olarak öğretmen ve veli anketleri kullanılmıştır. Anketler, demografik değişkenleri içeren bölüm ile İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8. sınıf programında yer alan değerlerin yazılı olduğu ve bu dersteki değerler eğitimi ile ilgili ikinci bölümden oluşan anketlerdir. Veli anketlerindeki ilk bölümde bazı değişkenler öğrenci velilerinin sosyo-ekonomik seviyelerini tespit etmekte kullanılacak verileri elde etmeye yönelik hazırlanmıştır. Her iki anketin ikinci bölümünde ise hem öğretmenler hem de veliler listelenmiş olan değerlerden en önemli gördükleri 5 değeri işaretlemişlerdir. Veriler, istatistik programı kullanılarak yüzde, frekans, ortalama, Kay-Kare Testi analizlerine tabii tutulmuştur.

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde programda yer alan değerlerin öğretmen ve öğrenci velileri tarafından algılanan önemine ilişkin bulgular verilmiştir. Öğretmen ve velilerin en çok önem verdiği değerleri tespit edebilmek için anketlerden elde edilen veriler yüzde ve frekans analizlerine tabii tutulmuşlardır.

Öğretmen ve velilerden İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 4-8. sınıf programında yer alan değerlerden en önemli gördükleri (5) tane değeri seçmeleri istenmiştir. Aşağıdaki grafikte öğretmen ve velilerin önemli gördükleri değerlerin yüzdeleri verilmiştir.

Şekil 1 Öğretmen ve Velilerin Önemli Gördükleri Değerler

Grafik incelendiğinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin en önemli gördükleri değer “Dürüstlük” değeri olduğu anlaşılmaktadır. İkinci sırada “adalet” ve üçüncü sırada “doğruluk” dördüncü olarak ise “haya” ve beşinci sırada “sorumluluk” değerleri öğretmenlerin en önemli gördükleri değerler olarak tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından hiç tercih edilmeyen değerlerin ise “mürüvvet”, “misafirperverlik” ve “millet sevgisi” değerleri olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan velilerin en önemli gördükleri değer “dürüstlük” değeri olduğu, ikinci sırada “adalet”, üçüncü sırada “saygı”, dördüncü sırada “doğruluk” ve beşinci sırada ise “namuslu olmak” değeri olduğu tespit edilmiştir. Velilerin en az önemli gördükleri değerlerin ise “gazilik”, “tarihsel mirasa saygı”, “mürüvvet”, “estetik” ve “sadelik” değerleri olduğu görülmektedir.

Grafikteki verilerden hareketle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinde öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerle velilerin en önemli gördükleri değerlerin örtüştüğü tespit edilmiştir. Aynı şekilde en az önemli görülen değerlerde de bir örtüşme söz konusudur. Veli ve öğretmenlerin toplumsal değerlerden çok bireysel değerleri tercih ettikleri tespit edilmiştir. Araştırmacı tarafından 2012 yılında farklı bir örneklem grubunda yapılan araştırmada da aynı sonuçlara ulaşılmıştır. Veliler tarafından en çok tercih edilen değerler, “adalet”, “dürüstlük”, “doğruluk”, “saygı” ve “barış” değerleri iken en az tercih edilen değerler, “gazilik”, “tarihsel mirasa duyarlılık”, “mürüvvet”, “estetik” değerleri olmuştur (Arpacı, 2012). Genel bir değerlendirme kapsamında bu çalışmaya katılan velilerin de bireysel değerlere daha çok önem verdiği söylenebilir.

Tablo 2 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenleri ve Velilere Göre Öğrencide Değerlerin Oluşmasında Etkili Olduğu Düşünülen Hususlara Göre Dağılım

Size göre öğrencilerde değerlerin oluşmasında en etkili üç (3) faktör hangileridir?					
VELİ	N	%	ÖĞRETMEN	Mean	St
Aile	263	51,4	Aile	,93	,23
Din	75	14,6	Medya	,31	,46
Çevre	72	14,1	Din	,43	,49
Okul	54	10,5	Okul	,22	,41
Ahlak ve insanlık	23	4,5	Diyarbakır çevresi	,07	,27
Alışkanlıklar	15	2,9	Çevre	,63	,48
Medya	4	,8	Cemaatler	,15	,36
Cemaatler/Tarikatlar	3	,6	Ahlak ve insanlık	,12	,33
Kişinin kendi yargıları	2	,4	Kişinin kendi yargıları	,01	,13
Diyarbakır ve çevresi	1	,2	Alışkanlıklar	,05	,22
Toplam	512	100	Toplam	165	

Araştırmaya katılan velilere göre öğrencide değerlerin oluşmasında en etkili faktör ailedir. Bu faktörü din, çevre ve okul takip etmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine göre de öğrencide değerlerin oluşmasında en etkili faktör ailedir. Bu faktörü medya, din ve okul faktörleri takip etmektedir. Öğrencide değerlerin oluşmasında en etkili üç faktör tercihi her iki grupta da aynı iken, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine göre medya ikinci sırada gelirken velilerde din ikinci sırada yer almaktadır. Çevre faktörü velilere göre önemli bir faktör iken Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine göre Diyarbakır çevresi daha önemli bir faktördür.

Tablo 3 Veli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerinin Öğrencilerde Kesinlikle Bulunmaması Gerektiğini Düşündükleri Niteliklere İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları

		Cehalet	Terör	Aşırılık	Yalan söyleme	İnançsızlık	Toplam
Öğretmen	N	65	20	8	45	26	164
	%	39,6	12,2	4,9	27,4	15,9	100
Veli	N	135	74	13	128	162	512
	%	26,4	14,5	2,5	25,0	31,6	100,0
Toplam	N	200	94	21	173	188	676
	%	29,6	13,9	3,1	25,6	27,8	100

$$x^2=21.45 \text{ sd}=4 \text{ p}=0.001$$

Öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü niteliklere ilişkin veli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin görüşlerinin farklılık gösterip göstermediği ya da her iki grubun görüşlerinin ilişkili olup olmadığına ilişkin kay-kare testi sonuçları tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3'e göre, "Cehalet"i öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü nitelik olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %39.6 iken bu oranın velilerde %26.4 olduğu tespit edilmiştir. "Terör"ü öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü nitelik olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %12.2 iken bu oranın velilerde %14.5 olduğu tespit edilmiştir. "Aşırılık"ı öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü nitelik olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %4.9 iken bu oranın velilerde %2.5 olduğu tespit edilmiştir. "Yalan söyleme"yi öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü nitelik ola-

rak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %27.4 iken bu oranın velilerde %5 olduğu tespit edilmiştir. “İnançsızlık”ı öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü nitelik olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %15.9 iken bu oranın velilerde %31.6 olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri “Cehalet”i, veliler ise “İnançsızlık”ı öğrencilerde görülmek istenmeyen en kötü özellik olarak ön plana çıkardıkları görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve velilerin öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü niteliklere ilişkin görüşlerinde gözlenen bu farkın anlamlı olduğu görülmüştür, $\chi^2(sd=4, n=676)=21.45, p<0.01$. Başka bir ifadeyle, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve velilerin öğrencilerde görülmek istenmeyen kötü niteliklere ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 4 Veli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Göre En Önemli Erdemlere İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları

		Dini Erdemler	Biyolojik Erdemler	Erdemli Davranışlar	Duygusal Erdemler	Sosyal Erdemler	Zihinsel Erdemler	Toplam
Öğretmen	N	97	1	50	3	8	5	164
	%	59,1	0,6	30,5	1,8	4,9	3,0	100
Veli	N	415	26	54	1	6	10	512
	%	81,1	5,1%	10,5	0,2	1,2	2,0	100
Toplam	N	512	27	104	4	14	15	676
	%	75,7	4,0%	15,4	0,6	2,1	2,2	100

$$\chi^2=60.70 \text{ sd}=5 \text{ p}=0.001$$

Erdem tercihlerine ilişkin veli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin görüşlerinin farklılık gösterip göstermediği ya da her iki grubun görüşlerinin ilişkili olup olmadığına ilişkin kay-kare testi sonuçları tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4’e göre, “Allah inanmak gibi dini değerler”i en önemli erdem olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %59.1 iken bu oranın velilerde %81.1 olduğu görülmektedir. “Yaşam hakkı gibi biyolojik erdemler”i en önemli erdem olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %0,6 iken bu oranın velilerde %5.1 olduğu görülmektedir. “Doğruluk gibi erdemli davranışlar”ı en önemli erdem olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %30.5 iken bu oranın velilerde %10.5 olduğu görülmektedir. “Aşk gibi Duygusal erdemler”i en önemli erdem olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %1.8 iken bu oranın velilerde %0.2 olduğu görülmektedir. “Kardeşlik gibi sosyal erdemler”i en önemli erdem olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %4.9 iken bu oranın velilerde %1.2 olduğu görülmektedir. “Yaratıcı düşünme gibi zihinsel erdemler”i en önemli erdem olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %3 iken bu oranın velilerde %2 olduğu görülmektedir. Buna göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri “Doğruluk gibi erdemli davranışlar”ı, veliler ise “Yaşam hakkı gibi biyolojik erdemler”i ön plana çıkardıkları görülmektedir. Her iki grupta da “Allah’a inanmak gibi dini değerler” en önemli görülen erdem olarak tespit edilmiştir. Ancak velilerin “Allah’a inanmak gibi dini değerler”, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine göre daha fazla tercih ettikleri görülmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve velilerin erdem tercihlerine ilişkin görüşlerinde gözlenen

bu farkın anlamlı olduğu görülmüştür, $\chi^2(sd=5, n=676)=60.70, p<0.01$. Başka bir ifadeyle, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve velilerin erdem tercihlerine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 5 Veli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenlerine Göre Değer Eğitiminin En İyi Yoluna İlişkin Kay-Kare Testi Sonuçları

		İyi model	Eğitim-öğretim	Uygulama	Ödül/ceza	Vicdan	İyi hikâyeler	Toplam
Öğretmen	N	113	24	13	0	14	0	164
	%	68,9	14,6	7,9	0,0	8,5	0,0%	100
Veli	N	99	328	31	8	40	6	512
	%	19,3	64,1	6,1%	1,6	7,8	1,2	100
Toplam	N	212	352	44	8	54	6	676
	%	31,4	52,1	6,5	1,2	8,0	0,9	100

$$\chi^2=160.82 \text{ sd}=5 \text{ p}=0.001$$

Değer eğitiminin en iyi yoluna ilişkin veli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerinin görüşlerinin farklılık gösterip göstermediği ya da her iki grubun görüşlerinin ilişkili olup olmadığına ilişkin kay-kare testi sonuçları tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5'e göre, "İyi model"i en iyi değer eğitimi yolu olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %68.9 iken bu oranın velilerde %19.3 olduğu görülmektedir. "Eğitim-öğretim"i en iyi değer eğitimi yolu olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %14.6 iken bu oranın velilerde %6.1 olduğu görülmektedir. "Uygulama"yı en iyi değer eğitimi yolu olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %7.9 iken bu oranın velilerde %6.1 olduğu görülmektedir. "Ödül ve Ceza"yı en iyi değer eğitimi yolu olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %0 iken bu oranın velilerde %1.6 olduğu görülmektedir. "Vicdan"ı en iyi değer eğitimi yolu olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %8.5 iken bu oranın velilerde %7.8 olduğu görülmektedir. "İyi Hikâyeler"i en iyi değer eğitimi yolu olarak belirten Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin oranı %0 iken bu oranın velilerde %1.2 olduğu görülmektedir. Buna göre Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri "İyi model"i, veliler ise "Eğitim-Öğretimi" ön plana çıkardıkları görülmektedir. Her iki grupta da "Allah inanmak gibi dini değerler" en önemli görülen erdem olarak tespit edilmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve velilerin değer eğitimine ilişkin görüşlerinde gözlenen bu farkın anlamlı olduğu bulunmuştur, $\chi^2(sd=5, n=676)=160.82, p<0.01$. Başka bir ifadeyle, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri ve velilerin değerler eğitimine ilişkin görüşleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Tablo 6 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretmenleri ve Velilere Göre Toplumdaki Değer Krizinin En Önemli Nedenine Göre Dağılım

Size göre toplumdaki değer krizinin en önemli nedeni nedir					
VELİ			ÖĞRETMEN		
	N	%		N	%
İnançsızlık	71	13,9	Medya ve özentî	21	12,7
Cehalet	64	12,5	Cehalet	19	11,5
Saygısızlık	45	8,8	İyi rol modellerin olmaması	17	10,3
Dinden uzaklaşma	30	5,9	Dinin anlaşılabilmesi	15	9,1
Medya	29	5,7	Ahlaki çöküş	14	8,5
Para	24	4,7	Etkili eğitim verememek	8	4,8
Hak hukuk tanımama	23	4,5	Çevre ve okul ortamı	8	4,8
Kişiliksiz olmak	19	3,7	İnançsızlık	8	4,8
Terör	17	3,3	Nankörlük	7	4,2
Bencillik	17	3,3	Kültürel Yozlaşma	4	2,4
Kültürel yozlaşma	16	3,1	Ailede değerlerin olmaması	4	2,4
Ahlaki değerlerin önemini yitirmesi	15	2,9	Kendi değerlerimizden uzaklaşma	3	1,8
Eğitim kalitesinin düşük olması	15	2,9	Toplumsal yozlaşma	3	1,8
Değerin olmaması	11	2,1	Bilinçsizlik	3	1,8
Aile kurumunun bozulması	9	1,8	Eğitimsiz aile	2	1,2
İşsizlik	9	1,8	Değerleri uygulamada yaşamadaki problemler	2	1,2
Alimler	8	1,6	Saygısızlık	2	1,2
Yalan	8	1,6	Farklılıklara saygısızlık	2	1,2
Aile eğitiminin eksikliği	8	1,6	Vurdumduymazlık	2	1,2
Güvensizlik	7	1,4	Ciddiyetsizlik	1	,6
Adaletsizlik	6	1,2	Modern ihtiyaçlar karşısında geleneksel tavır ve tutucu yaklaşımlar	1	,6
Anlayışsızlık	5	1,0	Kutuplaşma	1	,6
İletişim Eksikliği	5	1,0	Geçmişte uygulanma eğitim	1	,6
Hayasızlık	5	1,0	İman-amel ilişkisinin bulunmaması	1	,6
Yoksulluk	5	1,0	Kazanma hırsı	1	,6
Siyaset	4	,8	Taaassup	1	,6
Örnek rol model eksikliği	4	,8	Millî ve manevî duygulara yabancılaşma	1	,6
Kötü Yönetimler	3	,6	Yalnızlık	1	,6
Savaş	3	,6	Dinden uzaklaşılması	1	,6
İnsanların birbirini sevmemesi	3	,6	Çevre faktörünün kalitesizliği	1	,6
İnsanların birbirine güvenmemesi	3	,6	Bencillik	1	,6
Geçmişini bilmeme	3	,6	İletişimsizlik	1	,6
Hoşgörüsüzlük	3	,6	İslamî eğitimden uzaklaşmak	1	,6
Yobazlık	3	,6	Ahîret bilincinin yerleşmemesi	1	,6
Güvensizlik	2	,4	Dini kalplerden çıkarmaya yönelik faaliyetler	1	,6
Batiya özentî	2	,4	Sevgî eksikliği	1	,6
Kötü alışkanlıklar	2	,4	Samimiyetsizlik	1	,6
Tembellik	1	,2	Olumsuz model	1	,6
Hızda değişen toplum kuralları	1	,2	Siyaset	1	,6
Haram	1	,2	3F (Faiz, Fuhuş, Futbol)	1	,6
Yasaklar	1	,2			
Esitsizlik	1	,2			
Aşırı milliyetçilik	1	,2			
Total	512	100	Total	165	100

Araştırmaya katılan velilere göre toplumdaki değer krizinin en önemli nedeni inançsızlıktır. Bu faktörü cehalet, saygısızlık, dinden uzaklaşma ve medya faktörleri takip etmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretmenlerine göre toplumdaki değer krizinin en önemli nedeni medya ve özentî faktörüdür. Bu faktörü cehalet, iyi rol modellerin olmaması, dinin anlaşılabilmesi ve ahlaki çöküş faktörleri takip etmektedir. Toplumdaki değer krizinin nedenlerine yönelik tanımlamalarda, özellikle ilk on faktör her iki grupta sıralamaları farklı olsa bile aynıdır. Cehalet her iki grupta da ikinci sırada yer almaktadır. Öğretmenlere göre özellikle değerlerin eğitimi ile

ilgili hususlar ilk sıralarda yer almaktadır. Velilerde inançsızlık ilk sırada yer alırken öğretmenler bu faktörü daha geri sıralarda tanımlamışlardır.

Sonuç ve Öneriler

Değerlerin, insanların hayatına yön veren, hayatın amacını ve ilkelerini belirleyen en temel unsurlar olduğu dikkate alındığında; değerlerin, eğitim-öğretim sürecinin en önemli boyutlarından birisi olduğu aşikârdır. Bu yönüyle toplumun kültürel mirasının ve değerlerinin öğrencilere aktarımı, eğitim-öğretimin öncelikli hedefleri arasında gelmektedir. Eğitim sistemimizin de en öncelikli hedefi, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan genel amaçlarda belirlendiği üzere milli, ahlaki, manevi, insani ve kültürel değerlerin kazandırılması oluşturmaktadır.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programı da Milli Eğitimin genel amaçlarına uygun bir şekilde bu değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için programda değerlere yer vermiştir. Değerlerin bu derste kazandırılabilmesi için 61 değer programa alınmıştır. Programda değerlerin seçilmesindeki amaç öğrenciler tarafından içselleştirilmesi öngörülen değerler şeklinde tespit edilmiş ve bu değerlerle ilgili yaklaşım, yöntem ve teknikler öğretmen bilgi notlarında belirtilmiştir.

Araştırmada öğretmen ve velilerin en önemli gördükleri değerlerin genel olarak örtüştüğü sonucuna ulaşılmıştır. En önemli değerler konusunda ortaya çıkan bu birliktelik, bu değerlerin öğretiminde gösterilecek hassasiyet, gayret ve işbirliği açısından oldukça önem arz etmektedir. Yapılan araştırma sonucunda en önem verilen değerlerin dürüstlük, adalet ve doğruluk değerlerinin olması, bireysel değerlere daha çok önem verildiğinin bir göstergesidir. Ayrıca Diyarbakır özelinde ülkemizin içinde bulunduğu siyasi ortamın (terörün) etkisinin olduğu söylenebilir. Özellikle Adalet değerinin öncelikli tercih edilmesi bunun göstergesidir. Programda öğretilen değerlerin evrensel değerler yanında toplumun milli, ahlaki, sosyal ve kültürel değer yargıları dikkate alınarak, okul ve aile işbirliğinde tespit edilmesi gerekmektedir.

En az önem verilen değerler yönünden öğretmen ve velilerin aynı görüşte oldukları ortaya çıkmıştır. Hem veliler hem de öğretmenler mürüvvet, estetik ve misafirperverlik değerlerini en az önem verdikleri değer olarak belirtmişlerdir. Bunun nedeni olarak mürüvvet kavramının tam olarak anlaşılmasının etkili olduğu söylenebilir. Mürüvvet kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğünde, bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin öğrenim süreleri dikkate alındığında, toplumda mürüvvet daha çok evlilik olarak tanımlandığı hususu dikkate alındığında bu sonuç normal karşılanabilir. Ancak Türk milletinin kendine özgü en önemli değerlerinden olan misafirperverlik, gazilik, millet sevgisi ve tarihsel mirasa saygı değerlerinin en az önem verilen değerlerden olması, Diyarbakır örneğinde kültürel değerler yönünden farklılaşma içinde olduğunu, küresel etkilerin toplumu etkilediğini göstermektedir. Günümüzde yaşanan değişimlerin toplumların değer yargılarını sürekli etkilediği göz önüne alınırsa, değerler eğitiminde toplumun ihtiyaçlarının dikkate alındığı bir yapı sağlanmalıdır. Özellikle

dini-toplumsal değerler, estetik ve bilimsellik gibi değerleri kazandırmaya yönelik programlara daha fazla etkinlik konulmalıdır.

Araştırmada öğretmen ve velilerin değerlerin oluşmasında etkili olduğunu düşündükleri hususların genel olarak örtüştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Değerlerin oluşmasında aile ve din her iki grup için önemli mekanizmalardır. Ancak öğretmenlere göre medya daha önemli iken, velilere göre çevre değerlerin oluşmasında önemli mekanizmalardır. Okul her iki grup için de daha alt sıralarda yer almaktadır. Bu konuda yapılacak eğitimler okul ve aile arasında değer çatışmasına meydan vermeyecek biçimde tespit edilmelidir.

Araştırmada öğretmen ve velilerin öğrencilerde bulunmasını istemediği en kötü nitelik ve değer krizinin sebebi cehalet olarak tespit edilmiştir. Ayrıca terör, medya ve inançsızlık en önemli değer krizi sebebi olarak nitelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre önemli bir husus da değerler eğitimi konusunda öğretmenler iyi bir model değerler eğitiminde en önemli faktör olarak belirtirken; velilerde eğitim-öğretimin daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda tarafların birbirinden beklentilerinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. İki taraf da değerler eğitiminde birbirlerinden beklenti içindedir. Bu durum ancak tarafların değerler eğitiminde işbirliği ile aşılabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, programda yer alan ve öğretilecek değerlerin evrensel değerler yanında toplumun dini, milli, ahlaki, sosyal ve kültürel değer yargıları dikkate alınarak, okul ve aile arasında işbirliği içinde, değer çatışmasına meydan vermeyecek biçimde tespit edilmelidir.

Kaynakça

- Akbaş, Oktay, "Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi", *Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım 2004*, DEM Yayınları, ss. 673-696, İstanbul 2007.
- , *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi SBE, Ankara 2004.
- Arpacı, Mücahit "Velilerinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Öğrencilere Kazandırılmasını İsteddiği Değerler -Diyarbakır Örneği-", *II. Uluslararası Değerler Eğitimi Sempozyumu 16-18 Kasım 2012*, İstanbul 2012.
- Aydın, Mehmet Zeki-Gürler, Şeyma Akyol, *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler -Etkinlikler Kaynaklar-*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2012.
- Bacanlı, Hasan, *Psikolojik Kavram Analizleri*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2002.
- Bilgin, Nuri, *Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar*, İstanbul 1995.
- Bolay, Süleyman Hayri, "Aşkın Değerler Buhranı", *Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım 2004*, DEM Yayınları, ss. 55-69, İstanbul 2007.
- , "Değerlerimiz ve Günlük Hayat", *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, İstanbul 2007.
- Coombs-Richardson, R. & Tolson H., "A comparison of Values Rankings for Selected American and Australian Teachers", *Journal of Research in International Education*, 2005, ss. 263-277.
- Doğanay, Ahmet, "Değerler Eğitimi", *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, ss. 225-226, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2011.
- Erdem, Ali Rıza, "Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur:Değerler", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Değerler Eğitimi Merkezi, 1, no. 4 (2003), ss. 55-72.
- Esmer, Yılmaz, *Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye'de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV), İstanbul 1999.
- Güngör, Erol, *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, Ötügen Yay., İstanbul 1996.
- , *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*, Ötügen Yayınları, İstanbul 2000.

- Hofstede, G., *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*, Newbury Park, Ca: Sage, 1980.
- Hökeleli, Hayati-Gündüz, Turgay, "Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri", *Değerler ve Eğitimi Uluslar Arası Sempozyumu 26-28 Kasım 2004*, DEM Yayınları, ss. 371-396, İstanbul 2007.
- Kılıç, Abdurrahman-Seven, Serdal, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, Pegema Yayıncılık, Ankara 2002.
- Köknel, Özcan, *Çatışan Değerlerimiz: Aileden Toplumla, Politikadan İnançlara, Sevgiden Aşka Kadar*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 2007.
- Kuçuradi, İonna, *İnsan ve Değerleri*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2010.
- , *Felsefi Açıdan Eğitim ve Türkiye'de Eğitim*, Türkiye Felsefe Kurumu, İstanbul 1995.
- MEB., *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Ankara 2010.
- Özensel, Ertan, "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer", *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1, no. 3 (2003), ss. 217-239.
- Özgener, Şevki, *Organizasyonlarda İş Ahlakının Kurumsallaşması*, İstanbul 1998.
- Raths, L.E. Harmin, M. and Simon S. B. *Values and Teaching: Working with Values in the Classroom*, Columbus, Charles E. Merrill Company, Ohio, 1978.
- Rokeach, Milton, *The Nature of Human Values*, Free Pres, New York, 1973.
- , *The Nature of Human Values*. Free Press., New York, 1973.
- Sami, Şemseddin, *Kâmüs-ı Türkî (Temel Türkçe Sözlük)*, İstanbul 1985.
- Selçuk, Mualla, "Din Eğitimi Özgürleştirilen Bir Süreç Olabilir mi?" *İslamiyat*, 1, no. 1 (1998), ss. 73-87.
- , "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri: Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme" *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 4 (1997), ss. 145-159.
- Sezer, Özgen, "İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Değerlerin İncelenmesi" *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Ankara, 4-6 Ekim 2005*, 2006.
- TDK., *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*, Akşam Sanat Okulu Matbaası, Ankara 2005.
- Tezcan, Mahmut, *Eğitim Sosyolojisi*, Bilim Yayıncılık, Ankara 1997.
- Veugelers, W. & Vedder P., "Values in Teaching", *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, no. 9 (2003), ss. 377-389.